

Kulturdepartementet

Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Saksbehandler: Kristin Bolgård
Direkte tlf.: +47 21 04 58 72

Vår ref.: 16/3697-2
Deres ref.:

Vår dato: 23.06.2016
Deres dato:

Norsk kulturråds innspill til utredning om dokumentasjons- og formidlingskonsept for historien om den kalde krigen

Norsk kulturråd viser til høringsbrev av 23.03.2016. Vi har vært representert i referansegruppa som ble etablert for å bistå OPAK AS og Expology AS, men ønsker likevel å benytte muligheten til å komme med innspill til utredningen.

Bakgrunn

Norsk Luftfartsmuseum har over år tatt initiativ til og jobbet med innsamling, dokumentasjon og utstillinger med kald krig-tematikk, og museet har tidligere tatt initiativ gjennom å søke midler til nybygg og utstillinger (Isfronten 1 og Isfronten II). Museets initiativer har vært kommentert i statsbudsjettene (Innst.14 S) for 2011-2012 og 2012-2013, der en samlet komité har uttalt seg positivt til planene. Det er bred enighet om at dokumentasjon og formidling av den kalde krigen skal legges til Norsk Luftfartsmuseum (NLM), samtidig som Familie- og kulturkomiteen understreket at prosjektet må involvere både den sivile og den militære delen av museet.

I mandatet fra Kulturdepartementet legges det til grunn at utredningen skal ha en helhetlig historie- og museumsfaglig tilnærming til oppdraget med forslag til organisatoriske løsninger. Minst tre alternativer skulle vurderes og løsningene som legges fram skulle ha realistiske økonomiske rammer. Det er lagt til grunn at dokumentasjon og formidling av kald krig-historien skal legges til en etablert institusjon. I beskrivelsen av oppdraget heter det at *i tillegg til de objekter og historier som kan fremvises og fortelles gjennom en museal formidlingsarena, skal det også være et siktemål å utbre kunnskap om faste fysiske kulturminner med tilknytning til den kalde krigen*. To av de til sammen fire alternative forslagene rapporten redegjør for, involverer et kulturminne; Anlegg 96.

Kulturrådet har tidligere gjort museumsfaglige vurderinger for Kulturdepartementet av søknader fra Norsk Luftfartsmuseum om temaet. NLM søkte i 2010 om kr 100 mill. kroner til prosjektet Isfronten. Denne søknaden ble ikke realitetsbehandlet som byggesøknad fordi det på det tidspunktet var behov for en bedre gjennomarbeidet søknad.

I budsjettsøknaden for 2013 søkte museet om 7 mill. kroner til dokumentasjons- og formidlingsprosjektet Isfronten Kald Krig Opplevelser. Kulturrådet påpekte at det i søknaden til prosjektet ikke var lagt inn midler til å rehabilitere de 6 basisutstillingene og de 4 temporære, og mente det er «nærliggende at et så stort og kostbart utstillingsprosjekt ved museet også bør omfatte en vurdering og behov for utvikling av eksisterende utstillinger.» I statsbudsjettet for 2016 fikk NLM en bevilgning på 10 mill. kroner til nye utstillinger om sivil luftfart.

Utredningens analyse og alternativer

I arbeidet med utredningen er det identifisert fire alternative dokumentasjons- og formidlingskonsepter som er gjenstand for høringen, alle ved Norsk Luftfartsmuseum i Bodø.

- Alternativ 1a/b – Isfronten I: tilbygg/del av opplevelsessenter
- Alternativ 2 – Isfronten II: Anlegg 96
- Alternativ 3a – Anlegg 96, nedskalert
- Alternativ 3b – Mindre nybygg/tilbygg ved NLM

Alternativene er vurdert ut fra økonomiske og kvalitative kriterier.

Vurderingskriteriene er utarbeidet etter føringer i mandat og oppdrag, og gjenspeiler de målene oppdragsgiverne har til dokumentasjon og formidling av den kalde krigen. De kvalitative vurderingskriteriene er derfor tillagt stor vekt.

Av prissatte konsekvenser er det investeringskostnadene som utgjør den største forskjellen mellom de fire alternativene. Kostnader knyttet til utstillinger og drift innebærer mindre forskjeller.

Distribuert formidling er mer ressurskrevende enn lokal tilnærming. Grunnlaget for estimatene til investering og drift ligger bl.a. i Norsk prisbok og Holthe kalkulasjonsnøkkel. For de to alternativene med nybygg er tatt utgangspunkt i 1000 m² BTA for alternativ 3b, og 3000 m² BTA for Alternativ 1. For de to alternativene med bruk av anlegg 96 er det tatt utgangspunkt i et areal på 4500 m² BTA for alternativ 3a og 9000 m² BTA for alternativ 2. Kvadratmeterprisen er beregnet noe høyere i tilbygg/nybygg enn i Anlegg 96.

Samtlige alternativer innebærer betydelige investeringskostnader.

Alternativ 1 og 2: Formidlingsopplegg med fokus på Bodø og Nord-Norges historie og rolle i den kalde krigen. Inkluderer ikke distribuert formidling rundt om i landet eller videre utvikling av nettverk. Kan belyse både sivilt og forsvarsmessig perspektiv.

Alternativ 1: Formidling i tilbygg / opplevelsessenter, som gir store investeringskostnader.

Alternativ 2: Kald krig-utstilling i Anlegg 96 innebærer formidling av et kulturminne, med store investeringskostnader.

Alternativ 3a og 3b: Inkluderer distribuert formidling, med aktivisering og formidling av kulturminner rundt om i landet. Skisserer også et nettverk med Norsk Luftfartsmuseum i en koordinerende rolle. Kan belyse både sivilt og forsvarsmessig perspektiv.

Anlegg 3a: Bruk av Anlegg 96 med mulighet for autentisk formidling. Store investeringskostnader.

Alternativ 3b: Formidling i et mindre nybygg, ikke bruk av kulturminne. Rimeligste alternativ.

Utredningen konkluderer med at alternativ 3a er det beste alternativet etter kvalitative vurderinger, mens 3b skårer best etter økonomiske føringer. Det anbefalte alternativet i konklusjonen er 3b, med 3a som nest

beste alternativ. Dette kan tyde på at de økonomiske føringene er vektlagt sterkere enn de kvalitative vurderingene.

Både alternativ 3a og 3b er vurdert kvalitativt som gode løsninger, med muligheter for å formidle kald krig på en distribuert måte i hele landet. Alternativ 3b til en lavere pris enn øvrige alternativer. Dette alternativet tar imidlertid ikke i bruk Anlegg 96, og skårer av den grunn lavere på potensialet for å skape autentisk formidling).

Dersom de kvalitative vurderingene skal vektlegges like sterkt eller sterkere enn de økonomiske føringene, er alternativ 3a vurdert som det beste alternativet, med 3b som nest best. I alternativ 3a tas Anlegg 96 i bruk i formidlingen med de muligheter dette gir til autentisk formidling av kald krig-historie og refleksjon, samt muligheter for å formidle kald krig på en distribuert måte i hele landet. Det er investeringskostnadene som gjør 3a til et dyrere alternativ enn 3b.

Kulturrådets vurdering

Kulturrådet oppfatter utredningens konklusjon dit at de økonomiske føringene i mandatet synes å ha blitt sterkere vektlagt enn de faglige målsetningene. Alternativ 2 er vurdert som det tredje beste og alternativ 1 er vurdert som svakest i den kvalitative vurderingen i rapporten. I begge alternativene rettes fokuset mot Bodø og Nord-Norge, og distribuert formidling inngår ikke i disse alternativene. Denne formidlingsformen vil gi lavere utstillingskostnader enn alternativ 3a og 3b. Det er store investeringskostnader knyttet til alternativ 2, og noe lavere for Alternativ 1. Alternativ 1 og 2 er vurdert lavest etter kvalitative vurderinger, og innebærer ikke store økonomiske besparelser. Kulturrådet anser derfor disse alternativene slik de er beskrevet som mindre interessante, og anbefaler at videre vurderinger tar utgangspunkt i alternativ 3a og 3b. Vi stiller imidlertid spørsmål om hvorfor alternativ 1 og 2 ikke innebærer distribuert formidling. Dette gjør alternativene og dermed utgangspunktet for utredningens vurderinger noe vanskelige å følge – det hadde vært enklere om alle alternativene hadde vært vurdert ut fra samme mal.

Det skisseres en satsing som skal involvere et nettverk av museer, anlegg og forskningsinstitusjoner rundt om i landet. Norsk Luftfartsmuseum er tiltenkt rollen som koordinator i dette arbeidet. Museet har med sitt brede nettverk av samarbeidspartnere i inn- og utland, sitt langsiktige og målrettede arbeid med tematikken og med rollen som koordinator for faglig museumsnettverk for luftfartshistorie gode forutsetninger for denne rollen. Kulturrådet savner en utdyping av hva som ligger i nettverksansvar og tanker om distribuert formidling på andre museumsarenaer. Vi vil understreke at hvert enkelt museum har et selvstendig ansvar for egen profil og formidling, der det ikke er ønskelig å legge konkrete føring på formidlingen ved det enkelte museet.

Anlegg 96 vil gi helt unike muligheter til autentisk formidling. Museet kan utvikle gode formidlingsopplegg for ulike målgrupper, f.eks barn / unge og tilreisende / folk på gjennomreise for å nevne noen. Anlegget kan bli et mål for tilreisende av alle kategorier og alle andre som ønsker å oppleve en autentisk formidling av den kalde krigen. Bodø er et kommunikasjonsknutepunkt, bykjernen er liten og det er lett å komme til museet fra båt, tog og fly. Anlegg 96 ligger svært sentralt plassert i byen. Museet har allerede gode besøkstall befolkningsgrunnlaget tatt i betraktning, med over 40 000 besøkende hvert år, og en ytterligere satsing på formidlingsopplegg tilpasset reisende, f.eks ved samarbeid med Hurtigruta og kulturnæringsprosjekter gir større besøkspotensiale. Ved å ta anlegget i bruk gis formidlingen et sterkere nasjonalt og internasjonalt perspektiv, og vil være et viktig bidrag for kunnskap og debatt om den kalde krigen.

Et moment som styrker bruk av Anlegg 96, er den nye byplanen der det satses stort på kultur. Det er planer om en kulturpark der etablerte institusjoner inngår i en felles satsing. Kulturparken vil inneholde Norsk Luftfartsmuseum (med Anlegg 96), Nordland Kultursenter, Bodin kirke, Bodøgaard galleri, Jektefartsmuseet / Friluftsmuseet, Kyststien (har utgangspunkt i Friluftsmuseet) og formidlingsprosjekter som «Fotefar mot nord» der Kyststien og Elveparken (fra sjøen opp til bygrensen/Bodømarka). I sistnevnte satses det på digital formidling, og er et formidlingsprosjekt i forbindelse med byjubileet i år. Alt dette vil ligge i overkommelig nærhet til hverandre og inngå i et samarbeid som kan profileres felles. En slik satsing innebærer økt besøkspotensiale. Det er stor vilje i Bodø kommune og Nordland fylkeskommune til å satse på en fremtidsrettet byutvikling med fokus på kulturparken.

Dersom flyplassen flyttes påvirker det Kulturparken positivt, og Anlegg 96' vil dermed bli lettere tilgjengelig fordi det blir liggende utenfor det nåværende flyplassområdet. Andre forhold som kan påvirke hensiktsmessigheten av å ta i bruk Anlegg 96, er museenes planer om å bruke den ene hallen i anlegget til andre formål (magasin). Bruk av Anlegg 96 til både utstilling/formidling og magasin, som alternativ 3a åpner for, gir interessante muligheter.

Kald krig er et satsingsområde for NLM, og Anlegg 96 ligger svært godt plassert for en formidling av temaet. Norsk Luftfartsmuseum har fått midler til ny utstilling, og er i gang med å bygge denne. Den nye utstillingen vil gjøre museet mer attraktivt, også sett i lys av planer og arbeid med Kald krig-formidlingen. Når det gjelder organisering vil Kulturrådet understreke at eventuell utvikling av planene må legges til en eksisterende institusjon – NLF, som i dag er en stiftelse. Dette er også det utredningen legger opp til. Vi mener imidlertid ikke at andre organisasjonsformer enn stiftelse er uegnet, slik det kan virke i teksten

Oppsummert vurderer Kulturrådet Alternativ 3a som best etter kvalitative vurderinger, isolert sett. I lys av den lokale satsingen på kultur og de øvrige faktorene vi har nevnt, har dette alternativet potensiale til å gi mer tilbake i form av kunnskap og refleksjon, enn de andre alternativene. Kald krig er et satsingsområde for NLM, og anlegg 96 ligger optimalt til for en formidling av temaet. Dersom alternativ 3a er for ambisiøst, er 3b en løsning som også kan fungere godt. Formidlingen av Anlegg 96 må i så tilfelle ivaretas på en annen måte, ved å formidle anlegget på digitale plattformer, ved film, utvikling av spill o.l. Det er behov for distribuert formidling og en felles formidlingsplattform for de museale og de faste fysiske kulturminnene, uavhengig av hvilket av alternativene som velges. Kulturrådet anser alternativ 1 og 2 som mindre aktuelle.

Med hilsen

Espen Hernes
fungerende avdelingsdirektør

Marie Skoie
fungerende seksjonsleder

Godkjent og ekspedert elektronisk